

УДК 811.133.1'367+811.161.2'367

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-4-16>

Василь ПАЛІЙ,

orcid.org/0000-0002-8782-3602

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри практики німецької та французької мов

Рівненського державного гуманітарного університету

(Рівне, Україна) *vasilpalii@ukr.net*

Ольга ШЕВЧЕНКО,

orcid.org/0000-0001-6899-7335

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри практики німецької та французької мов

Рівненського державного гуманітарного університету

(Рівне, Україна) *chernyakolala86@gmail.com*

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСИВНИХ МАРКЕРІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ РОЗМОВНОЇ МОВИ

В статті розглянуто проблема функціонування дискурсивних одиниць (маркерів) у тексті або в усному висловлюванні. На основі досліджень вчених, що вивчали проблеми дискурсу та дискурсивних одиниць у тексті, проаналізовано функції, які можуть виконувати такі маркери (організація висловлювання, перехід з однієї теми до іншої, відображення макроструктури тексту, маркування власного судження, оцінка твердження). У статті проаналізовано проблему формальної ідентифікації ДМ у тексті, адже дискурсивні одиниці майже неможливо з упевненістю охарактеризувати ні за граматичними ні за синтаксичними ознаками. Тому запропоновано вважати семантико-прагматичні характеристики дискурсивних маркерів визначальними. Підкреслено роль та значення дослідження дискурсивних одиниць для розвитку іншомовних компетенцій.

На нашу думку, найбільш точно дискурсивні одиниці можна виділяти саме за їх функціями. Усі одиниці, що втратили своє первісне значення і перейшли до класу дискурсивних, набувають ряд формальних особливостей синтаксичного та інтонаційного характеру. В залежності від семантико-прагматичних характеристик пропонуємо певну класифікацію ДМ: конектори, текстуальні оператори і модалізатори, які виконують розрізняючу і розподільну функції в мовленнєвих актах. Обґрунтовуються важливість і значущість вивчення дискурсивних маркерів в процесі іншомовної освіти, у зв'язку з чим передбачається розробити і впроваджувати у викладання послідовну систему спеціальних вправ і тестів з використанням ДМ. Характерними рисами ДМ, що виділяють їх серед інших мовних одиниць, прийнято вважати факультативність, відсутність або слабкість граматичної категорії, десемантизація і висока частотність саме у розмовній мові. Таким чином, дискурсивний маркер – це мовний інструмент структурування висловлювання, що не має реального лексичного значення проте виконує важливу функцію передачі намірів мовця під час розмови.

Проблема дискурсу і типологія його одиниць – дискурсивних маркерів залишається актуальною і потребує комплексного аналізу, оскільки такі одиниці постійно поповнюються мову і змінюються разом з розвитком фонових знань кожної національної мовної картини.

Ключові слова: дискурс, конектори, модифікатори, процесуальний маркер, інтеракція, комунікативна компетенція.

Vasyl PALIY,*orcid.org/0000-0002-8782-3602**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department of German Practice and the French Language**Rivne State University of the Humanities**(Rivne, Ukraine) vasilpaliy@ukr.net***Olga SHEVCHENKO,***orcid.org/0000-0001-6899-7335**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department of German Practice and the French Language**Rivne State University of the Humanities**(Rivne, Ukraine) chernyakolala86@gmail.com*

FUNCTIONAL CHARACTERISTICS OF DISCUSSION MARKERS OF THE FRENCH SPOKEN LANGUAGE

The article is devoted to the study and research on French Discourse Markers in the Linguodidactic aspect. Communicative competence formation is a relevant linguodidactic and cultural-pedagogical objective of scientific and practical significance. In order to acquire the communicative competence students should be taught professionally significant varieties of discourse and genres of the professional sphere of communication, as well as discursive strategies of oral and written communication in a foreign language. And discursive markers by virtue of their nature and linguopragmatic functions are necessary means of communication success. The present article defines the linguistic essence of discursive markers as grammaticalized lexical units, which in certain contexts lose their definitive meaning in favour of metacommunicative, procedural meaning. On the one hand, they organize the text; on the other hand, they are a source of information about the speaker's attitude (subjectivity) and the relationship between the speaker and the listener (intersubjectivity). Therefore, discursive markers are regarded here as regulators of the information flow (they provide formal, logical, semantic and semantic-pragmatic text cohesion) and as regulators of interaction between communication participants (they ensure the perception of the listener/reader, focus the interpretation of the statement or text, while simultaneously optimizing perception and understanding of the message). Depending on the semantic-pragmatic characteristics, discursive markers are classified in the following way: connectors, text operators and modalizers. Pragmatic functions of each group are also clarified here.

The article gives grounds for the importance and relevance of teaching discursive markers in the process of communicative foreign language education. It is therefore planned to develop and introduce into the teaching a consistent system of special exercises and tests for discursive markers from basic transformations in individual statements to work with texts and dialogues.

Key words: *discourse, modifiers, procedural marker, interaction, communicative competence.*

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці існують різні підходи до визначення терміну «дискурсивний маркер» (далі – ДМ). Разом з традиційним, широким тлумаченням зарубіжними дослідниками поняття як вставного слова/конструкції, модальної частки (Dostie, 2004: 372), вигуку (Chanet, 2004 182), існують інші трактування таких одиниць. Лінгвісти вважають, що, по-перше ДМ формують текст, а по друге – є джерелом інформації про ставлення мовця (суб'єктивність) та взаємозв'язок мовця та слухача (інтерсуб'єктивність). Структура власне розмовного дискурсу, що розглядається як результат конкретного мовленнєвого акту, відображає ряд етапів (вступ у мовленнєвий контакт, висунання ініціальної теми розмови і її ратифікація, зміна ролей під час комунікативного акту кожний з яких обумовлений комплексом зовнішніх та внутрішніх факторів. Для здійснення розмовного

контакту не потрібно ніяких спеціальних умов (без перешкод і з взаємним бажанням комунікантів), певного часу, спланованої теми розмови, вибору співрозмовників (потрібен «кворум» – не менш двох учасників), попереднього розподілу ролей (ініціювати розмову може один, а фактичним ведучим – інший учасник розмови). Дуже важливу роль відіграє вступ у мовленнєвий контакт. Існує цілий ряд правил, які матеріалізуються у мовних формулах привітань і стереотипізованих структурах типу: *Ca va? Salut! Bonjour!* Однак для зв'язки розмови це може виявитися недостатнім. Для успішного початку тема бесіди повинна бути не тільки висунута, але й ратифікована учасниками. У ході розмови погоджена тема може бути відкинута та замінена новою. У останньому випадку маркерами можуть бути фрази типу *tu dis?, attends, du coup, par contre, quoi, dis donc, he bien, ah bon?*. Розвиток теми може бути вда-

лим лише при зацікавленій участі опонента, який підтверджує це використанням прийнятого у суспільстві репертуару вербальних та невербальних засобів типу *ah ouais, oui oui oui, euh oui, hein?, oh là!* що супроводжуються зацікавленим поглядом, усмішкою, і т. ін. Нерідко успіх розвитку теми забезпечується допоміжними репліками опоненту, його коментарем, висловленням оцінки. У ході початого дискурсу можливе одне або декілька проміжних завершень тем, що обговорюються, за якими слідує чергова тема. Вихід із розмови може бути здійснений за ініціативою одного із учасників фразами типу *bon, à bientôt, à tout à l'heure*. Ось чому ДМ розглядаються нами як регулятори інформаційного потоку, які забезпечують формальну, логічну, значеннєву та семантико-прагматичну когерентність тексту чи висловлювання. Так, в процедурному описі дискурсу ДМ сигналізують про зміну фокусу уваги та інтенцій; в теорії риторичних структур ДМ визначають риторичні відносини між сегментами. Отже, класифікувати дискурсивні одиниці лише за граматичними ознаками неможливо. З позицій морфології такі одиниці також важко об'єднати в один клас, оскільки тотожність морфологічних характеристик зовсім не гарантує належності мовних одиниць до класу дискурсивних. Сучасні лінгвістичні студії позначені посиленням інтересом до проблем, пов'язаних із природою дискурсу та його одиниць у синхронії та діакронії.

На думку французького лінгвіста М. Фуко, усі висловлювання тісно пов'язані референтною ситуацією, де спеціальне значення належить дискурсивним одиницям. Так, він приділяє особливу увагу алгоритму їх функціонування та намагається визначити передумови та конструктивні елементи формування висловлювань. Серед факторів, які визначають таку організацію він називає: 1) фактори, які стосуються учасників комунікації (хто говорить); 2) ареал поширення висловлювань (соціальні групи, місце роботи) або інституції з розмежуванням (сфери – медицина, релігія); 3) шкала спеціалізації; 4) належність суб'єкта до конкретної галузі або групи (реєстрація, запит і т.д.) (Foucault, 1971: 37). Ці дискурсивні одиниці об'єднані спільною властивістю – бути зв'язуючими елементами дискурсу, тобто утворювати його структуру і тому вони мають декілька номінувань: дискурсивні конективи (конектори), дискурсивні маркери, дискурсивні слова, тощо.

Аналіз досліджень. Вивчення функцій дискурсивних маркерів належить до актуальних проблем мовознавчої науки, що підтверджується наявністю розвідок, які роблять спробу дослідження

їх властивостей та впливу на різні види мовленнєвих актів. Важливою складовою навчання іноземній мові у вищій школі є становлення, розвиток та вдосконалення професійної іншомовної комунікативної компетентності, вміння організовувати своє мовленнєву і немовленнєву поведінку адекватну завданням спілкування, розвитку здібностей до взаємодії в різних мовних ситуаціях.

Формування дискурсивної компетентності – актуальне мовно-педагогічне завдання з науково-практичним значенням. Для набуття дискурсивної компетентності студентів необхідно навчати професійним різновидам дискурсу та жанрам іншомовного спілкування (анотація, реферат, тези, повідомлення, біографія, діловий лист, приватний лист, публічні виступи, наукові доповіді); знати їхні техніки структурування мовлення з використанням адекватних мовних одиниць, правильно використовувати різноманітні композиційно-мовленнєві форми та дискурсивні стратегії усного спілкування іноземною мовою (опис, коментар, уточнення, виправлення, підтвердження, відмова, тощо). Дійсно, нормальне функціонування комунікації забезпечується використанням різних ДМ у мовленні, які є необхідними засобами успіху спілкування. У французькій та зарубіжній лінгвістиці є деякі праці з теоретичного розуміння ДМ (Bakhtine, Beeching), але дидактичний аспект проблеми потребує подальшого аналізу.

Мета статті – по-перше, сформувати базове розуміння ДМ французької мови, по-друге, показати їх роль в усному і письмовому спілкуванні, що допоможе проаналізувати та інтерпретувати вербальну поведінку учасників, уникнути помилок у спілкуванні. Важливо навчити здобувачів іноземної мови доцільному використанню ДМ як різновиду фатичного мовлення та інтерпретації мовних засобів, закладених в інтенції мовця. Як відомо, правильне тлумачення отриманої інформації дає можливість обрати ДМ, поставити його в потрібне місце, або підібрати відповідний еквівалент висловлювання. На думку лінгвіста К. Кербрата-Оречіоні, варто дослідити не тільки загальні правила взаємодії багатьох типів висловлювань, а й характеристики кожної конкретної «мовної гри» – інвентаризувати і класифікувати ці різні мовленнєві прояви» (Kerbrat-Orecchioni, 1990: 111).

Виклад основного матеріалу. Фахівці в галузі викладання іноземних мов вказують на правильне і доцільне використання дискурсивних одиниць як показника рівня формування прагматичної компетентності, що є одним з ключових факторів забезпечення повноцінного спілкування.

Дискурсивні маркери – це аграматичні службові слова і вирази, які дозволяють ідентифікувати особу мовця, позначити своє відношення до правдоподібної та логічної інформації, встановити зв'язки з попередньою і подальшою інформацією. Такі одиниці регулюють сприйняття реципієнта, направляють висловлювання у бажану сторону, створюють комунікативну рамку висловлювання й усього тексту. Через відсутність чіткого і загально визнаного визначення ДМ, питання про якісний і кількісний склад даної категорії залишається відкритим.

Філолог А. Вержбицька вважає подібні ДМ конекторами, тобто одиницями, функція яких полягає в структурно – смисловій організації тексту, оформленні і впорядкуванні реплік, зв'язуванні окремих текстових фрагментів. Виступаючи регуляторами взаємодії комунікантів, ДМ забезпечують ефективність комунікації, акцентуючи роль адресата і адресанта, відображають авторське відношення до тексту. Це так звані «мовні модератори», які інтерпретують факти, про які повідомляє мовець, а реципієнт оцінює їх з точки зору важливості, правдоподібності та вірогідності (Wierzbicka, 1997: 341).

З точки зору французького дослідника Ж. Лекавальє (Lecavalier, 2003: 393), варто умовно виділити такі категорії ДМ: конектори, текстові оператори (les marqueurs de reprise) і модифікатори, які відповідають основним характеристикам будь-якого типу дискурсу, а саме, структурній когерентності, конотативній цілісності і відношенню комунікантів до тексту. Серед груп ДМ, можна виділити ті, які визначають процесуальну сторону дискурсу в рамках категорії інтерактивності. До таких маркерів відносяться маркери взаємодії і маркери зміни комунікативних ролей, зокрема, останні є одним з аспектів організації дискурсу, наприклад: *allons, bon, d'accord, donc, mais, ça, c'est sûr, puis, là, ah ça, тощо*. Такі маркери представляють елементи, пов'язані з послідовністю мови або вираженням емоцій мовця, вони, як правило, походять з класу прислівників але втратили свою адвербіальну та дейктичну властивості на користь іншої функції в мові. Слова *allons, allez*, виступають активаторами розвитку висловлювання, визначаючи його подальший експресивний контент: *Allons, allons, camarade on se ressaisit un peu: il y a encore loin d'ici 2012 et puis tu verras, la gagnante va nous bannir que c'est une grande victoire de la démocratie au PS, que tout le monde va se mettre au travail, que les adversaires d'hier vont marcher la main dans la main pour rénover le parti, l'ouvrir à plein de vraies gens pour pas cher et plein d'autres trucs merveilleux*

encore... (10). Загалом всі ДМ можна вважати контактно-встановлюючими, їх не варто перекладати взагалі – вони є стартовою основою для співрозмовника, зберігають та закріплюють зв'язки комунікантів, тим самим реалізуючи контактну функцію мови. Наприклад, одиниці *bien, bon*, служать засобом збереження цілісності дискурсу, коли зміст подальшої репліки може викликати дисонанс з попередньою, сигналізуючи про зміну комунікативних ролей. Такі маркери дозволяють учаснику спілкування раптово вступити в розмову і протягом декількох секунд продумати наступне повідомлення. Так, маркери, *tiens, hein! (oh)* фокусують увагу мовця на введений сегмент, допомагають розпізнати вже відому тему і сигналізують про появу нової або несподіваної інформації, вводять елемент, який коректує, роз'яснює сказане раніше, та сприяє раптовій зміні сюжету: *Il me fixe dans les carreaux. Tiens, il est comme la Joconde: il ne cille pas., Elle va tomber la calotte, hein!* (10). Найпоширенішими маркерами в ситуації консенсусу, є: *bon, décidément, franchement, tout à fait, absolument*, такі маркери виступають як прояв солідарності та згоди з партнером, наприклад:

(спікер 1): *elle avait envie que vous soyez là*

(спікер 2): *bien sûr oui oui tout à fait* (11).

Дискурсивні маркери *bon, eh bien (eh ben), bien sûr*, вживаються у стандартній французькій мові, і поширені в більшості висловлювань усного корпусу. Нижченаведені цифри ілюструють їх використання, загалом 29 сегментів містять принаймні одну появу *eh bien* (140 *eh ben*) із загальної кількості доступних сегментів, тоді як *bien sûr* з'являється у 265 випадках, а маркер *bon* приблизно 7500 разів. У одному з корпусів (CFPP2000) з 700 тис слів, ми нарахували 9 випадків *eh bien* (55 *eh ben*), 325 *bien sûr*, і 2227 *bon*. Використання інших маркерів, пов'язаних з валідацією мовлення, виявляється обмеженим. Наприклад, ДМ *bon* не можна використовувати з питальною модальністю:

(спікер 2): *...et y a une architecture qui est intéressante voilà...*

(спікер 1): *bon*

(спікер 2): *oui c'est à côté d'un garage c'est au coin de la rue de Varennes à peu près...* (11)

(спікер 2): **bon ?*

В цьому випадку йому має передувати *ah*, тоді маркер *ah bon* може мати значення *невже? я здивований!* та дає можливість не перевіряти попередню репліку:

(спікер 3): *plusieurs heures oui (rires)*

(спікер 1): *mais remarquez il paraît que c'est beaucoup moins pollué que le parc de Sceaux et euh la forêt de Chantilly.*

(спікер 2): **ah bon ! ah bon!**

(спікер 1): *la pollution s'en va se déposer sur...*

У запропонованому переліку маркерів резумптивного авербального дискурсу більшість ДМ підтверджують попередній хід мовлення виступаючи в ролі модифікаторів. Це, наприклад, **oui** і його варіанти (*oui oui / oui oui oui / oui oui oui oui*), які відображаються у позитивній відповіді:

(спікер 1): *vous êtes des scientifiques tous les deux ?*

(спікер 2): *oui + oui oui oui + oui oui*

(спікер 1): *et + après vous avez fait quoi + si je puis me permettre de vos études?*

Ці частки, в загальному значенні, можуть вказувати на прихильність мовця до сказаного:

(спікер 1): *c'est vaste d'ailleurs...*

(спікер 2): **oui oui** *c'est déjà assez vaste...*

(спікер 1): *mais sans euh + vous n'avez pas un petit tour qui est votre rue et je sais pas quoi le boulanger avoisinant ça a toujours été vous vadrouillez* (11).

У французькому усному дискурсі слід розрізняти вживання **bon** у початковій або кінцевій позиції де він позначає дискурсивну перерву, створюючи послідовні пунктири на етапах розповіді, причому, в середині речення **bon** часто послаблюється, тобто передбачає певний резерв щодо значення сказаного або вжитого слова. На нашу думку, використання **bon** в середині речення не обов'язково виражає застереження, а певне дистанціювання або справжнє чи удаване вагання. На початку речення **bon** часто асоціюється з ДМ **enfin**, **m'enfin**, інколи зі сполучником чи складносурядним реченням. Цей маркер по суті виконує «ремонтну» роль, він дозволяє мовцеві переформулювати, пом'якшити та відрегулювати висловлювання, «зберегти шляхи для відступу», дати оцінку: *Ils [les Allemands] ne nous pausèrent pas de questions, heureusement ! M'enfin nous arrivâmes en classe en tremblant; Parfois ils [les bœufs] peuvent ficher un coup de queue dans la figure ou encore un coup de pied, m'enfin en général ils se laissent bien faire* (13). У деяких випадках дискурсивні маркери **bon**, **bon Dieu** вживаються після викладу сумної чи трагічної інформації, на що ніяк не можна прореагувати з допомогою **bon**, **bien**. Це свідчить про їхню дифузність, десемантизацію і перетворення на контактний сигнал зворотного зв'язку без оцінного компонента: *bon Dieu, oh pardon, ça c'est... ma foi*. Тобто, при вживанні дискурсивного маркера **bien** спостерігається певне зміщення вектора оцінки у зв'язку зі зміною

об'єкта: *Bon mari, bon père, il n'avait qu'un petit vice, bien anodin, ma foi: il passait des photos de son calcif sur twitter* (10).

Висновки. Таким чином, ДМ відіграють значну роль у зв'язності тексту, в процесі його структуризації, забезпечують розуміння між актантами, дозволяють постійно корегувати інформацію, деталізувати та узагальнювати. Такі одиниці мають властивість аранжувати її таким чином, щоб наголосити на важливих компонентах або попередити неправильне розуміння. В якості ДМ може вживатися практично будь-яка частина мови і навіть синтаксична конструкція, оскільки контекст регулює прагматичні функції лексем.

Отже, резумптивні дискурсивні маркери мають багато спільного з авербальними предикатами, але на відміну від них, їхні синтаксичні можливості можуть зникати, а їхнє значення, пов'язане з модалізацією мови, слабшає; це пояснюється наявністю декількох маркерів сусіднього напрямку. Такі значення спостерігаємо у випадку вживання маркера *bien sûr* в контексті згоди. Перш за все, ці маркери структурують усний дискурс у двох основних застосуваннях: в-першому, де вони підсилюють попередній мовний зворот, а в іншому вони валідують той сегмент мови, в якому вони вживаються. В останньому випадку просодія, пауза або маржа в дискурсі підкреслюють те, що виражає дискурсивний маркер. Останній, з синтаксичної точки зору, виконує функцію сегментації дискурсу на предикативні одиниці. В окремих випадках відносно конкретної предикативної одиниці, деякі маркери позиціонують себе як стартові (*bon*), інші як завершальні, зокрема (*quoi*). Зазвичай, маркер *bien sûr* виконує обидві функції, переважно закриваючи предикативну єдність.

Перспективою подальшого дослідження є вивчення алгоритму вживання інших частин мови в ролі дискурсивних маркерів та їх впливу на когерентність та дислокацію тексту або висловлювання. Завдяки вивченню і правильному використанню ДМ, можна досягнути значних успіхів у засвоєнні письмових та усних мовленнєвих компетенцій, посередництві (усний і письмовий переклад) та при особистому спілкуванні (комунікативні ситуації). Якщо фахівець з іноземної мови добре володіє дискурсивними маркерами, він може легко структурувати свою мову, що наближає його до рівня володіння носіями мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bakhtine M. M. Esthétique de la création verbale. P.: Gallimard, 1984. 488 p.
2. Beeching, K. La co-variation des marqueurs discursifs bon, c'est-à-dire, enfin, hein, quand même, quoi et si vous voulez: une question d'identité. *Langue française*. 2007. 154. pp. 78–93.
3. Chanet C. Fréquence des marqueurs discursifs en français parlé: quelques problèmes de méthodologie. *Recherches sur le français parlé*. 2004. № 18. p. 83–105.
4. Foucault M. L'archéologie du savoir. P. : Gallimard, 1969. 257 p.
5. Foucault M. Leçon inaugurale faite le mercredi 2 décembre 1970. P.: *Collège de France*, 1971. 37 p.
6. Dostie G. Pragmaticalisation et marqueurs discursifs: Bruxelles: De Boeck, Duculot, 2004. 296 p.
7. Kerbrat-Orecchioni C. Les interactions verbales: vol.1 Approche interactionnelle et structure des conversations. P.: A. Colin, 1990. 318 p.
8. Lecavalier J. La didactique de l'écriture: les marqueurs de relation dans les cours de français du collégial. 460 p. URL: <http://www.lib.umi.com/cr/umontreal/fullcit?pNQ92731> (дата звернення: 13.12.2023).
9. Wierzbicka A. Understanding Cultures through their key-words: English, Russian, Polish, German, Japanese. N.Y.: Oxford University Press, 1997. 369 p.
10. Ch. Boutler. Putain de merde. Charles Boutler. 1997–2012. 249 p.: URL: <http://www.lulu.com/shop/charles-boutler/putain-de-merde/paperback/pr> (дата звернення: 20.12.2023).
11. Corpus: CFPP2000: Corpus de Français Parlé Parisien. <http://cfpp2000.univ-paris3.fr/>. Eslo 2 <http://eslo.huma-num.fr> (дата звернення: 29.12.2023).

REFERENCES

1. Bakhtine M. M. (1984). Esthétique de la création verbale [Aesthetics of verbal creation]. P.: Gallimard, 488 p. [in French]
2. Beeching, K. (2007). La co-variation des marqueurs discursifs bon, c'est-à-dire, enfin, hein, quand même, quoi et si vous voulez: une question d'identité. *Langue française*. [The co-variation of discursive markers bon, c'est-à-dire, enfin, hein, quand même, quoi et si vous voulez: a question of identity. *French language*]. 2007. 154. pp. 78–93. [in French]
3. Chanet C. (2004). Fréquence des marqueurs discursifs en français parlé: quelques problèmes de méthodologie. *Recherches sur le français parlé* [Frequency of discursive markers in spoken French: some methodological problems. *Research on spoken French*]. 2004. № 18. p. 83–105. [in French]
4. Foucault M. (1969). L'archéologie du savoir [The archaeology of knowledge]. P.: Gallimard, 1969. 257 p. [in French]
5. Foucault M. (1970). Leçon inaugurale faite le mercredi 2 décembre 1970 [Inaugural lesson on Wednesday]. P.: *Collège de France*, 1971. 37 p. [in French]
6. Dostie G. (2004). Pragmaticalisation et marqueurs discursifs [Pragmaticalization and discursive markers]: Bruxelles: De Boeck, Duculot, 2004. 296 p. [in French]
7. Kerbrat-Orecchioni C. (1990). Les interactions verbales: vol.1 Approche interactionnelle et structure des conversations [Verbal interactions: vol.1 Interactional approach and structure of conversations]. P.: A. Colin, 1990. 318 p. [in French]
8. Lecavalier J. La didactique de l'écriture: les marqueurs de relation dans les cours de français du collégial [The didactics of writing: relationship markers in college French courses]. URL: <http://www.lib.umi.com/cr/umontreal/fullcit?pNQ92731> (last accessed : 13.12.2023). [in French]
9. Wierzbicka A. (1997). Understanding Cultures through their key-words: English, Russian, Polish, German, Japanese. N.Y.: Oxford University Press, 369 p.
10. Ch. Boutler. Putain de merde [Fucking hell] (1997–2012). Charles Boutler. 249p. URL: <http://www.lulu.com/shop/charles-boutler/putain-de-merde/paperback/pr> (last accessed : 20.12.2023). [in French]
11. Corpus: CFPP2000: Corpus de Français Parlé Parisien [Corpus of French Spoken Parisian]. URL: <http://cfpp2000.univ-paris3.fr/>. Eslo 2 <http://eslo.huma-num.fr> (last accessed : 29.12.2023). [in French]